

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

П. В. Маслак, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

У світовій практиці для подолання обмежених можливостей окремих сільськогосподарських товаровиробників, масово і тривалий час

використовується кооперація. Роль її настільки важлива, що вона вважається для дрібних товаровиробників, передусім – фермерських господарств, – одним із факторів виживання в умовах жорсткої ринкової конкуренції. Нині є об'єктивною необхідністю стимулювання розвитку сільськогосподарського кооперативного руху, за рахунок чого можуть бути прискорені бажані позитивні зміни. Внаслідок обмеженої ресурсної бази розвиток сільськогосподарської кооперації стає особливо важливим для держави. Сільськогосподарські кооперативи виступають головним каталізатором розвитку сільського господарства в цілому. Тому необхідно сконцентрувати зусилля на створенні сприятливих передумов для активного розвитку сільськогосподарських кооперативів.

Проблемам державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів присвячено праці українських науковців: П. Гайдучього [2], М. Дем'яненка, І. Демчак [3], В. Зіновчука, С. Зорі, М. Кропивка [4], В. Онегіної [4], Б. Супіханова, Н. Фещенко [11], О. Шубравської, В. Гейця, О. Гудзь та інших вчених. Разом з тим, з огляду на окреслену роль сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в умовах підвищеної конкуренції, існує необхідність подальшого вдосконалення застосування програмно-цільового методу підтримки суб'єктів аграрного ринку.

Створення та діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) в Україні протягом 20 років відбувається стрибками «розвиток – спад – розвиток», нагадуючи математичну криву. Зокрема, у 2009 р. кількість СОК в Україні збільшилась з 400 до 655, а вже у 2011 р. зменшилась до 565. Скорочення чисельності СОК тісно пов'язано із непрогнозованістю державної політики.

Становлення СОК відбувалося у три етапи. Нині у розрізі новітньої обслуговуючої сільськогосподарчої кооперації третій етап становлення. Перший етап розвитку СОК припадає на 1993–1995 рр., перший сільськогосподарський обслуговуючий кооператив був створено у грудні 1993 р. Перший спад у розвитку СОК відбувся у 1996–1997 рр. У 1998–2001 рр. розпочинається другий етап або друга хвиля розвитку сільськогосподарчої обслуговуючої кооперації. Цьому сприяло прийняття Закону України «Про кооперацію» (1998 р.), де окремим розділом призначено законодавче забезпечення розвитку сільськогосподарчих кооперативів [7]. Також другий етап був підкріплений реформуванням аграрного сектора, який почався у 1999 р. після підписання Указу Президента України №1529/99 «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» [9]. Відбулися серйозні зміни у структурі сільськогосподарського виробництва. З'явилася велика кількість нових фермерських господарств,

людей, які почали самостійно працювати на земельних паях, що стало підґрунтям для утворення СОК. Починаючи із 2001 р., фіксується помітний спад у розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. У 2009 р. за ініціативи прем'єр-міністра України прийнято «Державну цільову програму розвитку сільськогосподарчих обслуговуючих кооперативів до 2015 року», що стало серйозним поштовхом для третього етапу розвитку СОК в Україні.

Особливість цієї державної цільової програми полягала у тому, що вперше у новітній історії України із держбюджету виділено 90 млн грн, які направлено у регіони на підтримку СОК. Важливість цих коштів у тому, що з'явилась можливість утворенням сільгоспкооперативам відшкодувати 90 % вартості придбаних технічних ресурсів. Внаслідок цього, у 2009 р. відбулось зростання кількості сільгоспкооперативів із 400 до 655 од. У 2010 р. трапився черговий спад (до 430 об'єднань) у зв'язку із відсутністю реалізації програми та державної підтримки. І вже 2011 р. характеризується черговим зростанням кількості СОК. Нині нараховується 565 обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів в Україні.

На нашу думку, СОК зорієнтовані не стільки на збільшенні валового виробництва, скільки на задоволенні потреб своїх колективних членів. У плані покращення просування та реалізації продуктів вони досить успішно стоять на ринку сільгосппродукції. Якщо характеризувати динаміку зростання СОК, вона є стрімко зростаючою умовно через ряд перешкод у їхній діяльності. Розвиток СОК серйозно стримує законодавча неврегульованість питання неприбуткової діяльності та системи оподаткування.

СОК мають набагато більше навантаження, ніж сільськогосподарські підприємства або фермери. Кооператив має набагато складнішу або подвійну бухгалтерію (мається на увазі щодо навантаження сум сплати податків набагато вищі, ніж в окремо узятих фермерських чи особистих господарств, сільгоспідприємств). Це є головною перешкодою щодо створення СОК, бо кожен фермер має привілей у системі сплати податків, а оскільки вони об'єдналися, тобто надають послуги, то потрапляють в іншу систему оподаткування, яка набагато складніша. Це сповільнює широке поширення розвитку сільськогосподарської кооперації і ті кооперативи, які утворилися, змушені маневрувати.

Однак, статистика свідчить, що протягом 2011 р. кількість СОК зросла на 135 одиниць, що демонструє позитивну динаміку розвитку. Безумовно, ще не отримано таких регіональних масштабних кооперативів, які серйозно впливають на ринки продукції і на формування цінової політики, передусім, що податкова політика

сьогодні і новий прийнятий Податковий Кодекс не дають таких можливостей, а також відсутність державної підтримки у вигляді дотацій та субсидування процентних ставок кредитів [8].

Узагальнюючи вищезазначене, слід виділити чотири основні перешкоди на шляху розвитку СОК. Перше – недосконалість податкової політики; друге – відсутність державної підтримки; третє – низький рівень навчання, інформаційної роботи, дорадництва серед потенційних груп, які можуть створити сільгоспокооперативи; четверте – відсутність менеджерів, активістів, лідерів серед кооперативного руху.

Сільськогосподарська кооперація є найбільш успішною у молочній галузі. Дрібні виробники займають 82 % молочного ринку і без кооперації говорити про безпеку продуктів, їх якість, конкурентоздатність безперспективно. У селянських господарствах молоко низької якості і дотримання стандартів не завжди виконується.

Тип багатofункціональних кооперативів також набув значного поширення. Дані кооперативи задіяні у багатьох напрямках сільськогосподарського виробництва, диверсифікуючи свою діяльність. На нашу думку, СОК є вирішення проблем дрібних фермерів, які об'єднуються. Наприклад, об'єднуються 10 фермерів зі зберігання зерна і між ними ніякої конкуренції не може бути. Вони налагоджують (умовно) зберігання зерна, його транспортування, формування оптової партії та її продаж на вигідних умовах. У результаті цього виграє не кооператив, а фермер, тому що ціна, за яку вигідно продали, повертається виробнику. Суть у тому, що через об'єднання спільних зусиль кожне фермерське господарство повинне виграти.

Сільгоспокооператив – це менеджмент, який працює, отримуючи зарплату, і він не переслідує цілі прибутковості як посередник, який ставить за мету саме отримання прибутку [2]. Вважаємо, що у плані підходу щодо створення кооперативів допущено серйозні прорахунки зі сторони менеджменту проєктів, влади і безпосередньо виробників. У Польщі сільськогосподарська кооперація динамічно розвивається. Значний обсяг товарних потоків здійснюється саме через кооперативи. При тому, що територія Польщі удвічі менша від території України, кількість СОК там у 10 разів більша. Можна стверджувати, що Польща попереду на десятиліття у плані розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Отже, сільськогосподарська кооперація є основою для подальшого розвитку інфраструктури аграрного ринку, відіграє виняткову роль у зміцненні економічного потенціалу, конкурентоздатності і соціального статусу сільськогосподарських виробників, поліпшенні умов господарювання і створенні стимулів для росту товарної продукції. До

цього часу її розвиток знаходиться на низькому рівні, причинами якого є несприятливі умови аграрного виробництва, недостатній рівень знань сільського населення про кооперації, недооцінка кооперативних форм в процесі реформування, а головне – це слабка державна підтримка сільськогосподарських кооперативів.

На нашу думку, державні структури можуть і повинні відповідно рівню своєї компетенції в тій або іншій формі брати участь в держрегулюванні і розвитку сільгоспокооперативів, забезпеченні державної підтримки господарюючих суб'єктів агропродовольчого сектора економіки. Зважаючи на складність проблем державної підтримки і необхідність забезпечення, особливу увагу необхідно звернути на рівень компетентності органів управління агропродовольчого сектора, готовність організацій до сприйняття встановлених правил, використання наданих ним можливостей, а також на наявність і вірне використання державних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Абрамова І. В. Організаційно-економічний механізм державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / І. В. Абрамова. – Житомир, 2006. – 20 с.
2. Гайдуцький П. І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 43–48.
3. Демчак І. М. Ситуація в аграрному секторі економіки та заходи Уряду щодо державної підтримки розвитку АПК // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 12–19.
4. Кропивко М. Ф. Методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму державної підтримки розвитку сільського господарства // Економіка АПК. – 2006. – № 11. – С. 13–18.
5. Могильний О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О. М. Могильний. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 430 с.
6. Онегіна В. М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників: Монографія. – К.: ННЦІА, 2007. – 590 с.
7. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 року № 469/97-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 39. – ст. 261.
8. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2011 рік»

9. Указ Президента України № 1529/99 «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 03.12.1999 року.

10. Українська модель сільськогосподарської кооперації: етапи формування та розвитку / [Беренштейн Л. Ю., Каденюк О. С., Коломієць С. С. та ін.] / КМУ; Національний аграрний ун-т; Тернопільська академія народного господарства / Л.Ю.Беренштейн (наук.ред.). – К.: НАУ, 2002. – 100 с.

11. Фещенко Н. М. Окремі аспекти державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників // Агроінком. – 2006. – № 3–4. – С. 10–12.

12. Швець Т. В. Формування і функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / Т. В. Швець. – Житомир, 2007. – 20 с.